

Anna Jach, Angelika Wróblewska

"Rosyjskie siły zbrojne : aspekty wewnętrzne i kontekst polski", red. Anna Jach, Kraków 2013 : [recenzja]

Wschodnioznawstwo 7, 369-372

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rosyjskie siły zbrojne. Aspekty wewnętrzne i kontekst polski,

Anna Jach (red.),

Księgarnia Akademicka, Kraków 2013, ss. 222

(Angelika Wróblewska)

Książka jest ósmą z serii *Rosja wczoraj, dziś i jutro. Polityka – kultura – religia* i jednocześnie najnowszą, opisującą rosyjskie siły zbrojne. Ponad 70 lat istnienia Związku Radzieckiego miało ogromny wpływ na funkcjonowanie współczesnych armii, nie tylko Rosji, sukcesorki ZSRR, ale również pozostałych państw, wchodzących w skład ZSRR. Po upadku mocarstwa, pozostały nierozwiązane kwestie dotyczące m.in. sił zbrojnych i broni jądrowej. Jeszcze kilka lat po upadku Związku Radzieckiego nie wszystkie państwa zwróciły całe wyposażenie, za które odpowiedzialna od tej pory była Rosja. Wykorzystywane do tej pory uzbrojenie z połowy ubiegłego wieku nie świadczy dobrze o państwie, które aspiruje do rangi mocarstwa. Chęć wywierania wpływu na najbliższe otoczenie, ale także odzyskania utraconego statusu wpłynęły na decyzje władz dotyczące modernizacji armii. W prasie pojawia się coraz więcej informacji na temat nowoczesnego uzbrojenia, które zakupił Kreml, nowych okrętów. O modernizacji świadczą też przeprowadzane ćwiczenia, np.: Zapad 2009 i Zapad 2013, które koncentrowały się na terenie Obwodu Kaliningradzkiego oraz na Białorusi, a więc na granicach NATO. Zwiększone fundusze na armię spowodują, że Rosja nie będzie już „kolosem na glinianych nogach”, będzie w stanie stawić czoła największym i najlepiej wyposażonym armiom świata. Może znów stać się mocarstwem, do czego aspiruje.

Książka składa się z 12 rozdziałów i wstępu redaktor naukowej. Na 222 stronach autorzy poruszyli tematy zarówno historyczne, jak i najbardziej aktualne, dotyczące praw człowieka, sił strategicznych czy stosunku Kościoła do zagadnień wojny i pokoju. W publikacji znajdziemy również teksty dotyczące filmu, literatury czy rosyjskiej piosenki.

Pierwszy artykuł, autorstwa Małgorzaty Abbasy, pt. *Rosyjskie siły militarne i dyplomacja w Persji na przełomie XIX i XX wieku* opisuje utworzenie i działalność Brygady Kozackiej oraz jej udział w rewolucji konstytucyjnej. Brygada została utworzona przez Rosjan jako główny instrument wpływu na politykę perskich elit. Wybór rosyjskiej jednostki, jako przykładu dla utworzenia analogicznej w Persji był porażką Wielkiej Brytanii, która konkurowała z Rosją na tym terytorium. Autorka, podsumowując, wyciągnęła trzy wnioski dotyczące sił rosyjskich

w Persji i zależności ich losów, siły dyplomacji oraz końca panowania Rosji na terenie Persji po 1917 r.

Drugi tekst monografii pt. *Zwalczanie polskiego podziemia niepodległościowego na Kresach Wschodnich przez władze sowieckie w latach 1939-1941*, autorstwa Grzegorza Baziura opisuje walkę Polaków z radziecką władzą na początku II wojny światowej. Autor opisuje walkę z okupantem, rolę Żydów na Kresach Wschodnich we wspomnianym okresie, poświęca również podrozdział podziemiu ukraińskiemu i utworzeniu organizacji nacjonalistycznych.

Artykuł Jarosława Piątka pt. *Uwarunkowania radzieckiej strategii odstraszenia – wciąż aktualne zagadnienie* zaskakuje intrygującym tytułem. Autor uznał, że radziecka strategia jest wciąż aktualna, mimo że nie funkcjonuje już Związek Radziecki. We wstępie tłumaczy, dlaczego postawił taki tytuł oraz stawia pytanie, na które odpowiada w dalszej części tekstu. Przywołane zostały główne tezy radzieckiego dokumentu i do nich odniesiono obecnie obowiązującą strategię, ukazując punkty wspólne lub podobieństwa. Autor pisze, że nie można odciąć się od koncepcji odstraszenia, ponieważ nie ma dla niej żadnej alternatywy. Zastanawia się również, czy żyjemy w czasach postimperialnych, stawiając śmiałą tezę, że słów Władimira Putina o „największej geopolitycznej katastrofie stulecia, dotyczących upadku ZSRR, nie należy kojarzyć z tęsknotą za samym ZSRR, ale za czasami, gdy Rosja była szanowana i się z nią liczone”. Zauważa również, co często jest pomijane, że nie tylko Rosja prowadzi politykę imperialną.

Marek Czajkowski w artykule pt. *Rosyjskie siły strategiczne AD 2013* opisuje bieżący stan „triady strategicznej” zarówno jakościowy, jak i ilościowy. Autor definiuje pojęcie broni strategicznej oraz umiejscawia ten rodzaj sił w aktualnych dokumentach dotyczących bezpieczeństwa i polityki zagranicznej Rosji. Nawiązując do przyszłości zaznacza, że mimo wysokich kosztów, Rosja będzie dążyła do utrzymania swojego arsenału, głównie z powodów prestiżowych, mimo że dominuje pogląd o konieczności redukcji broni strategicznej.

Kolejny artykuł pt. *Polityka NATO i Rosji wobec państw byłego Związku Radzieckiego*, autorstwa Wojciecha Łyska skupia się bardziej na stosunkach Rosja-NATO i ich polityce wobec wybranych państw postradzieckich. Autor porusza przede wszystkim kwestie polityczne, niewiele jest informacji dotyczących rosyjskich sił zbrojnych. Dodatkowo fakt, że tekst powstał przed 2012 r., co sugeruje fragment dotyczący Euro 2012 („(...) Ukraina wraz z Polską została wyznaczona na organizatora mistrzostw Europy w piłce nożnej w 2012 r. Działacze UEFA uznali, że warto wyciągnąć do Ukrainy rękę i na dobre wciągnąć ją do Europy. Najwięcej może skorzystać na tym ukraińska gospodarka i turystyka”) i został jedynie uzupełniony o podrozdział *Postscriptum* nie wpływa pozytywnie na jego odbiór. Czytelnik ma wrażenie, że czyta nieaktualny tekst, a na końcu otrzymuje ogólne sprostowanie.

Tekst Macieja Sikorskiego *Rola przemysłu zbrojeniowego w polityce i gospodarce Związku Radzieckiego i Federacji Rosyjskiej* omawia sytuację przemysłu zbro-

jeniowego w czasach ZSRR i obecnych. Wciąż silna pozycja tej gałęzi przemysłu sprawia, że jest on jednym z kluczowych dla Rosji, ale również wielu obywateli tego państwa utrzymuje swoje rodziny z pracy w przemyśle zbrojeniowym. Autor przybliża problemy, jakie pojawiły się na początku lat 90. XX w. oraz te, z którymi obecnie boryka się ta dziedzina.

Alicja Gajewska, autorka tekstu *Prawa człowieka w rosyjskich siłach zbrojnych* poruszyła niezwykle istotny problem, z którym walczy rosyjska armia. Kwestia praw człowieka, a właściwie ich nieprzestrzegania dotyka wielu rekrutów. Niezwykle popularnym, a jednocześnie bardzo niebezpiecznym zjawiskiem jest tzw. fala. Autorka poświęca temu zagadnieniu wiele miejsca, przytacza nieformalną hierarchię, opisuje przyczyny, podaje obrazowe przykłady, a także odnosi funkcjonowanie tego zjawiska do życia „po wojsku”. Przytoczone fragmenty prawa Federacji Rosyjskiej i podane przykłady ukazują drastyczne łamanie prawa przez niektórych żołnierzy, jednocześnie autorka zaznacza, że kary wymierzane przez sądy są zaskakująco niskie, niewspółmierne do wyrządzonych szkód. Próby zwalczania zjawiska fali nie są skuteczne, mimo działalności różnych fundacji (np. Fundacji Prawo Matki, Federacji Komitetów Matek Żołnierzy) oraz członkostwa Rosji w międzynarodowych organizacjach, które promują przestrzeganie praw człowieka.

Daria Janowiec w swoim artykule pt. *Stosunek Patriarchatu Moskiewskiego do zagadnień wojny i pokoju w świetle Podstaw nauki społecznej Rosyjskiej Cerkwii Prawosławnej* poruszyła kwestie związane z powstaniem tytułowego dokumentu, skupiając swoją uwagę na rozdziale VIII *Wojna i pokój*. Istotne jest, że wojna została uznana jako „konsekwencja sprzeciwu wobec woli Bożej”, „konieczny środek do zapewnienia pokoju”. Prawosławny dokument czerpie z tradycji katolicyzmu i formułuje zasady, które pozwalają na wszczęcie wojny. O ile wojnie autorka poświęciła bardzo dużo miejsca, o tyle pokój, jako pojęcie bardziej jednoznaczne, zostało omówione, jak sama autorka wskazuje, w podsumowaniu („Podsumowującym elementem tych rozważań będzie przedstawienie stosunku Patriarchatu Moskiewskiego w odniesieniu do kwestii pokoju”).

Kolejny artykuł pt. *Temat wojny w rosyjskiej piosence popularnej XX i XXI wieku*, autorstwa Tomasza Szeląga, opisuje jedną z gałęzi rosyjskiego przemysłu muzycznego. Autor we wstępie podaje definicje muzyki popularnej, wpisując w ten nurt piosenki wojenne, śpiewane nie tylko przez samych żołnierzy. W tekście opisany został rozwój piosenki żołnierskiej oraz jej wpływ na społeczeństwo i żołnierzy w różnych sytuacjach polityczno-społecznych, od rewolucji bolszewickiej, poprzez I wojnę światową, Wielką Wojnę Ojczyźnianą, a także wojny w Afganistanie i Czeczenii. Piosenka, jako ważny element kultury, porywała do walki, dyscyplinowała, wpływała na emocje. Niektóre pieśni do tej pory są śpiewane podczas uroczystości państwowych czy świąt rodzajów wojsk, jednostek wojskowych. Autor wymienił kilkunastu twórców, mających obecnie znaczący wpływ na

społeczeństwo, a tworzących utwory o tematyce wojennej. Czytając tekst, czytelnik może odnieść wrażenie, że Rosjanie pokochali tylko ten gatunek muzyczny, a inne nie mają racji bytu. Autor zaznacza, że tak nie jest, jednak wpływ piosenek wojskowych jest wciąż duży.

Pełnometrażowy patriotyzm – rosyjskie kino wojenne to kolejny artykuł monografii. Jego autorka – Małgorzata Flig, porusza kwestie wykorzystania kina jako środka propagandy, szerzenia postaw patriotycznych, ale również powstawania filmów wojennych, do czego utworzono specjalny komitet Skobielewa – zajmował się produkcją filmów dokumentalnych, przede wszystkim wojskowych – a jego pracownicy byli zwolnieni z poboru wojskowego. Rosyjskie kino wojskowe to nie tylko cierpienie, wojna, ale również scenki komediowe, wszystkie łączy „patriotyczno-ideologiczny charakter”.

Tekst Martyny Kowalskiej pt. *Inteligent na wojnie. Niedokończona powieść Aleksandra Sołżenicyna „Kochaj rewolucję!”* opowiada o twórczości i losach Aleksandra Sołżenicyna, rosyjskiego pisarza i laureata Nagrody Nobla. Autorka skupia się na powieści *Kochaj rewolucję!*, ale nawiązuje również do pozostałych dzieł Sołżenicyna. Porusza również temat rozczarowania rewolucją i utraconych idei.

Ostatnim artykułem w monografii jest *Obraz żołnierza rosyjskiego w literaturze polskiej*, którego autorem jest Anna Dominik. Jest to kolejny tekst dotyczący raczej kultury niż tytułowych rosyjskich sił zbrojnych. Autorka pobieżnie opisuje wybrane fragmenty z dzieł literatury polskiej, od Galla Anonima, przez Jana Kochanowskiego, Stanisława Żółkiewskiego, Jana Chryzostoma Paska, po Mickiewicza, Słowackiego i Żeromskiego. Wybór tak obszernego zakresu czasowego nie pozwolił na dokładną analizę obrazu żołnierza na kilkunastu stronach książki.

Spośród 12 artykułów zawartych w monografii, jedynie kilka jest ściśle powiązanych z rosyjskimi siłami zbrojnymi. Czytając wstęp przygotowany przez Annę Jach, czytelnik ma nadzieję na uzyskanie konkretnych informacji o rosyjskiej armii, jej problemach wewnętrznych, historii, działalności współczesnej. Zagłębiając się w kolejne teksty czytelnik może odnieść wrażenie o odchodzeniu od tematu. Mimo luźnego związku z armią, teksty są istotne z punktu widzenia innych dziedzin, jak np. literatury. Publikację można polecić osobom zainteresowanym nie tylko rosyjską armią, ale również szerzej, samą Rosją, jej kulturą, społeczeństwem, tradycją, ponieważ różne kwestie poruszone w książce zawierają w sobie wiele innych aspektów, wartościowych nie tylko w dziedzinie wojskowości.